

LEIDŽIAK ALYNO

LEIDŽIA LTSR NACIONALINIO PARKO DIREKCIJA

Leidžiamas nuo 1984 m.

1986 m. spalio 25 d.

KOLŪKINIUOSE MIŠKUOSE

LTSR nacionalinio parko teritorijoje kolūkiniai miškai išsidėstę 1163 ha plote. „Atžalyno“ kolūkyje 901 ir „Vilties“ kolūkyje 262 ha. Miškai išskaidyti po visą ūkių teritoriją. Dideliu masvų nėra. Juose vykdomi tik ugdomejai ir sanitariiniai kirtimai. Nors pagrindinio naudojimo kirtimų ir nėra, ūkių miškininkai nesėdi sudėję rankų. Siaisia metais abu ūkių turi atlikti šviesinimų - valymų 12 ha, retinimų 11 ha, einaamuju 3 ha ir sanitariinių kirtimų 100 ha plote.

Siuose ūkiuose dirba patyrių specialistai. „Vilties“ kolūkyje - inžinierė miškininkė B. Strižiūnienė ir eigulys A. Kuprenas. Jie pasiekė gerų rodiklių miško tvarkymo darbus. Laiku ir kokybiškai atlieka ugdumuosius ir sanitariinius kirtimus, gerai prižiūri miško kultūras, laiku apželdo projektuose numatytais plotus. Šis ūkis turi ir savo medelynas, kuriamo augina eglės pikiriantus. Jais patenkina ne tik savo, bet ir gretimų ūkių poreikius. Pernai eglės pikiriantai buvo auginami polietileniniuose rulonuose. Tokiu būdu buvo pasiekta aukštasis eglės kultūrų prigimimas, nes pikirantai į sodinimo vietą buvo pristatomai paketuose. Šiu specialistų darbas buvo gerai įvertintas miškotvarkos autorinės priežiūros metu.

Nemaža pastangų miško tvarkyme rodo ir „Atžalyno“ kolūkis. Nors pagal miško plotą priklauso miško techniko etatas, tačiau ūkyje manoma, kad jiems pakanka eilgilio. Ukyje juo dirba B. Paukštė. Savo darbui jis skiria visas jėgas. Tiek keli mėnesių jis skiria nuo pensijinio amžiaus, jis su jaunatiška energija atlieka pavestus darbus. Ima į rankas kirkvį, motopjūklą ir pats atlieka ugdumuosius kirtimus. Jo atliktų darbų kokybę visada gera. Eigulys jau baigė įvykdinti šią metų gamybinius planus. Bet yra ir prieškaštų. Siaisia metais dėl ūkio kaltės pavėluotai padodintos miško kultūros. Todėl apie 60 proc. želdinto ploto rudenį reikės atsodinti.

Perspektiviniuose planuose „Atžalyno“ kolūkio eroduoja moze žemėse numatyta miško kultūrų sodinti daugiau. Daugiau bus rūpinamas landschaftinės kirtimais, nedidelii gojelių ganyklose išsaugojimu. Be to, bus atliekami visi darbai, kuriuos numatys miškotvarka. Užduotis gausime rudenį.

A. PANAVAS
Ignalinos rajono agropramoninio susivienijimo vyr. miškininkas

TSRS NACIONALINIAI PARKAI

Kirgizijos nacionalinis parkas išskiręs neiprastose klimatinėse sąlygose, 1500-4860 metru virš jūros lygio ir užima gana mažą teritoriją, vos 19,4 tūkst. ha. (Mūsiškis nacionalinis parkas, būdamas irgi nedidelis, yra 10 tūkst. ha didesnis.). Tačiau mažas plotas talpina savyje gamtinį požiūriu originalią vietovę: Ala-Arčios upės slėni ir net 50 kalnu viršukalnių, aukštelių kaip 4000 metrų. Upė, nešdama iš kalnų tyrausią vandenį, aprūpina juo visą Kirgizijos sostinę, o parko statusas padės išsaugoti geriamojo vandens atsargas. Ne tik upės vandenys nulėmė parko vietą. Upės ir kalnų slėniai su neiprastai turtinga augmenija, puikios sąlygos pažintiniam turizmui ir patogus susiseikimas (kalnuose tai didelės svarbos

faktorius). Kirgizijos valstybinio miškų ūkio komiteto globojamas, parkas gyvuoja nuo 1976 metų. Tarp daugelio uždavinii, išskeltų parkui, svarbiausieji yra šie:

- saugoti įvairius gamtos objektus ir gamtos paminklus,
- saugoti landšaftą rekreacijos sąlygomis,
- gerinti gyvenimo sąlygas laukinei faunai ir florai,
- gausinti retujių gyvūnų ir augalų rūšis,
- atstatyti gamtinius kompleksus, pažeistus ūkinės veiklos metu,

Kirgizija. «Ala-Arča»

Kaip ir kiekvienas nacionalinis parkas, „Ala-Arča“ suskirstytas zonomis. Jų yra trys. Absoliuti rezervatinio režimo zona skirta išsaugoti dar nepaliestus ūkinės veiklos metu natūralios augmenijos plotus. Cia nevyksta jokie darbai, neleidžiama poiliavimai. Metinės pajamos už rekreaciją siekia 15 tūkst. rublių. Mokslinių - tiriamačių darbų dirba 3 mokslinių bendradarbių, daugiausia tirdami augaliją. Iki šiol rasta 970 augalų rūšių, bet manoma, kad bus jų visas tūkstantis. Miškų apsaugą atlieka 22 miškų apsaugos darbuotojai.

B. SALTIS

IGNALINOS KELIONIŲ IR EKSURSIJŲ BIURO REFERATAI

MINČIOS SENOVĖ

Minčios kaimas glūdi Minčiagirės šiaurinėje dalyje. Šioje vietovėje jau gyventa IX a. Apie tai liudija čia esantys to laikmečio pilkapiai. Šių vietu žemės XIV a. priklausė Lietuvos Didžiajam kunigaikščiui, o XVIII a. - Vilniaus vyskupui. XIX a. kaimas buvo dvarininko V. Puslovinio nuosavybė. Minčiai ir jos apylinkes palietė 1812 m. karą įvykiai, čia slapstėsi 1830-31 ir 1863 metų sukilių dalyviai, vyko jų susirėmimai su caro kariuomenės kareiviais. Sukilieliai stovėjęs malūnas. J. Buzas teigia, kad tai XIX a. statinys, pri-

lykloje kalėsi ginklus, šaudmenis, čia buvo ju maisto, ginklų ir drabužių sandėliai. Minčioje telkėsi apie 300 sukilielių, vadovaujamų K. Maleckio. 1905 m. revoliucijos paveikti, gyventojai krito dvarininko miškus, tuo išreikšdami savo anticarines nuotaikas. Didžiojo Tėvynės karo metu giroje kovojo tarybiniai partizanai. Pagal gyventojų atsiminimus, kaimas nuo seno buvo mažai gyventojų, apie 14-15 sodybų. Kaime iki 1981 metų stovėjęs malūnas. J. Buzas teigia, kad tai XIX a. statinys, pri-

Minčios malūnas.

klauses savininkui Rogovui, keletą kartų perstatytas. Minčioje vandens malūnas ant Minčios upelio jau XVIII a. buvo īregistruotas Tauragnų dvaro inventoriuje knygose. Prie malūno buvę ir kiti pastatai: karčema, svirnas, arklidė, bravoras, vario kalimo dirbtuvė, kepykla, milo vėlykla, lentpjūvė.

Malūnas yra liaudies architektūros paminklas. Tai stačia-kampio formos plano pastatas, pastatydintas upelio šlaite, todėl iš rytu pusės jis yra dviejų, o iš vakaru - vieno aukšto. Sienos taštytu rastu. Jie sudurti išplovėmis ar suglaudžiant. Kampuose rastai sujungti išsparas „kregždutės“ būdu. Kvadratiniai langai išdėstyti nevienodais tarpais ir nevienodame aukštyje. Ilgas sienas sutvirtinta vertikaliu rastu. Liaudies architektūrai būdingos ovigubos suveriamos durys, parýskintos „eglute“ kaltomis lentelėmis. Stogas dvišaltis, kadaise dengtas malknomis. J. Buzas rašo, kad dar 1970 metais malūne tebebuvo daug įrengimų malimui, milo vėlimui ir kt. Paskutiniai pakeitimai padaryti prieš pasaulinių karų. Malūnas ir vėlykla veikė iki 1969 m. ir priklausė Utenos rajono „Ažuolo“ kolūkui. Dabar malūno pastatas yra restauruotas, išlaikant išorėje liaudies architektūros elementus.

Medžiagą surinko
E. LESKEVICIUS

Nijolė LAURUSEVIČIENĖ

MEDUS

Man varvant kori paduoda
Sena ir sugrubus ranka.
Atriekia abišalę juodą
Su pasaka rugio ilga.

Sudūzgia vidudienio bitės
Baltuos dobilėliuos sode.
Ir stovi linu uždangstytas
Stalelis su uosio kédém.

Nutjsta auksinis siūlelis
Nuo korio, akyto gražiai.
Fakvimpia pušim ir
čiobreliais,
Suošia, suskamba beržai.

„Bičiulis“... Koks dūzgiantis
bitėm,
Koksai šital vardas kilnus!
Ji noris gélém iškaišyti,
I Saulė iškelt ant delnų.

Tai bitės tā nuostabu vardą
Mūs protéviams dūzgė ilgal.
Ragaudama medų aš gardū,
„Bičiuliai“, kreipiulos, ne
„draugai“.

Etnografinių kaimų ateitis

Aš myliu savo Vilnių. Tik kartais, o gal ir dažnai nenugaliu pastilgstu žalios ramybės. Nebenutisėdi tada mūrų glėbyje, nebesulaikyti minties paukščio narve, užsimuš į kambario sienas ir... mirs tas, kas dar gražu minyse, — švelnumas, jautrumas, dvasios ramybė, meilė. Bégam tada į vilnijančias pievas, žydinčius vandenis, prie dainuojančių liepų, arba prisesti prie namo raižytų gonkelį.

Lenkiusiu tau, Rytu Aukštaitijos krašte, ramybės Jūsų namams, žvyrus, paukščiai ir žmonės! Kaip gera, kad vienur ar kitur tebegirgžda varstomos klėčių durys, kad dar pilni šaltiniuoto vandens šuliniai, o kluonai — kvepiantčio šieno, kad tvartuose šibzdžiai gyvulėliai, o pirkiai krosnyse traška ugnis... Kad dar gyvi Šuminų, Strazdų, Vaišnorės, II Salų kaimai. Juk jie — laudies architektūros paminklai, nacionalinės kultūros vertybės, išskirti kalp patys vertingiausi iš 82 nacionaliniame parke esančių kaimų. Tai natūralios gamtos ir talentingo žmogaus kūrybos ir santarvės rezultatai — unikalūs kraštovaizdis. Tai neįkainojama. Ir labai trapu. Greit pažeidžiamos.

Garbė Jums, šių kaimų gyventojai! Bet pasakysite, kad vargas irgi didelis. Pabandyk išlaikyti tą senovę, jei gyventi naujoviškai norisi — kaip mieste: ir didesnių langų, ir aukštessnių durų, ir visokiu šiltinamių, lauko virtuvėlių, garažų arba miestietiškų (o gal miesčioniškų?) papuošimų... Didelė atsakomybė užgulė Jūsų pečius, kad kartais ir pakeiksnojate tuos, kurie tą ar kitą draudžia.

Vilniuje paminklų konservavimo instituto specialistai kiek-vienam iš šių kaimų paruošė regeneracijos projektus. Tai yra svarbiausias dokumentas tvarkyti kaimus pagal gamtosaugos ir paminklotvarkos reikalavimus. Šuminai (26 ha), II Salų (12 ha), Vaišnorės (3 ha) kaimai ir jų apylinkės yra kultūrinės draustinių, kuriuos numatoma ateityje paversti kultūriniais rezervatais, ribose. Be to, Vaišnorės kaimas įeina į Būkos hidrologinį draustinių, kuriam taikomas ypatingas gamtosauginis „tylos“ režimas. Tyrimų metu atlikta architektūros paminklų revizija. Iš kaimuose esančių 68 kultūros paminklų liko 58. Tai nerima keiliantis skaicius. Sunaiinti unikalū Šuminų pusiasalio smaiglio užstatymą, pirtelėmis lyg karolių apjuostą trijų kluonų bendriją arba netekti vienintelio parke XIX a. pr. kluonu su jauna S. ir J. Šuminų sodyboj! Arba prarasti originalų labai vertingu pastatų kompleksą — P. Kudabaitės sodybą Strazduose! Tai dūminė pirkia (1865 metai),

dvigalė galinga troba (1906), tvartas su diendaržiu (1900), kluonas (1882) ir tų pačių metų būv. U. Strazdaitės namas su puodžiaus dirbtuve. O kaip leistis galutinai suriti keturių kluonų grandinei prie įvažiavimo į II Salų kaimą? Nacionalinio parko direkcija pilna gerų norų. Pagal jų užsakymus PKI paruošė projektus trijų avarinėje būklėje esančių Šuminų kaimo statinių restauravimui (deja, neišsprėtas finansinis klausimas). Per ilgai darbus delsia ir naujas paminklų Šimininkas — Rumšiškių liaudies buities muziejus.

Kiti tolygūs paminklai — tai kaimų želdiniai. Jie atsparsni laiko išbandymams, bet... Stai, nebeatgaivinti. Strazdų ažuolo, kenksmingoje aplinkoje nyksta drevėta ir eilė reliktinių pušų Šuminuose. Tik galingai šniokščia ir paukščiai gieda II Salų kaimo patriarchas ažuolas. Varriškių galulaukio ažuolas (skersmuo 94 cm), išpūdingas klevas (97 cm) Baluošo pakrantėje Šuminuose. Idomi želdinių sąsaja su kaimavietėmis: seniausios ir gausiausios želdinių grupės žymi seniausios sodybas ir aukščiausias kaimų vietas arba išsidėstę geometrinėje kaimų ašyje. Ypatingai susiūše kaimo ir upės želdinių Vaišnorės kaimo. Čia kaimas tartum nulapinamas į vandenį.

Regeneruojamų paminklinių kaimų plano struktūra, vertinges kaimuose esančių 68 kultūros paminklų liko 58. Tai nerima keiliantis skaicius. Sunaiinti unikalū Šuminų pusiasalio smaiglio užstatymą, pirtelėmis lyg karolių apjuostą trijų kluonų bendriją arba netekti vienintelio parke XIX a. pr. kluonu su jauna S. ir J. Šuminų sodyboj! Arba prarasti originalų labai vertingu pastatų kompleksą — P. Kudabaitės sodybą Strazduose!

A. LAINAUSKAITĖ

Paminklinių kaimų regeneracijos projekto autore architektė

NUOTRAUKOJE: dūminė pirkia Strazduose.

Bitės ir elektra

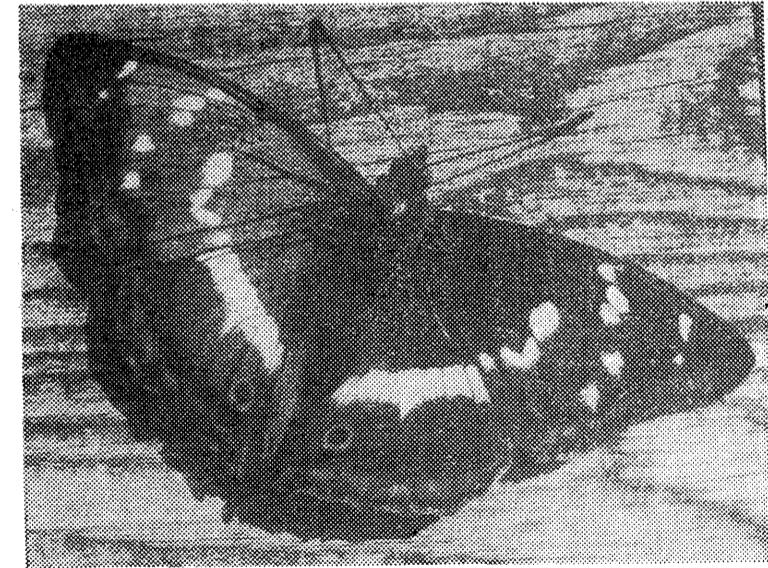
Visos gyvos būtybės turi savę prie bičių kimba teigiamos, kartu su jomis neigiamos ir t. t. Eitė skrisdama kojų šepetėliais žiedadulkes nuo kūno plaukelį rubraukia į trečiųjų kojų gurbelius, formuoja kamuolėlius. Žiedadulkiams laikytis prie bitės ir tarpusavyje padeda skirtinių ciektrinių krūviai. Suvieliai žiedadulkes nektaru ar medumi, jų krūvis nuimamas. Žledų purkos turi neigiamą elektrinį krūvį. Pasirodė, kad mezgimas būna sekmingesnis, kai sėkla pradėja lytinės ląsteles apvaisina teigiamo krūvio žiedadulkes. Todėl bitės lankantis žieduose, pirmiausia nuo jų prie purkų prilimpa ir išteigiamas krūvius.

Bičių ir žiedadulkių išslektinimo laipsniai turi praktinės reikšmes bitininkystėje. Drėgno oro pralaidumas padidėja; jonų koncentracija sumažėja. Bitė tokiam ore negali išslektinti, prie juo nelimpa žiedadulkes.

Drėgnesnėmis vasaromis sumažėja žiedadulkių surinkimas. Dėl nepakankamo apsirūpinimo balyminiu bei vitamininiu maistu, bičių šeimos nepilnai išsivysto, būna mažesnio produktyvumo. Tai pastebėjo bitininkai, kurie intensyviai renka žiedadulkes. Elogais metais tesurenka iki 2 kg, gi sausomis ir šiltomis vasaromis žiedadulkių produkcija siekia 5 ir daugiau kilogramų iš vienos bičių šeimos.

Zmogus turi bioelektrinius pastovių srovų laukus. Ypač jos pasireiškia galvoje, pirštose ir kitose kūno dalyse. Šios srovės virš medžių arba arti vandens paviršiaus, dėl didesnio teigiamos krūvio iš viršaus, būtė spaudžiamama žemyn, jai sunkiai skristi. Nustatyta, kad bitė 78 metru nuo skridimui suvartoja tiek energijos, kiek jos reikia 3 metru nuo žemynui lygiu paviršiumi. Arba bitė skridimui sutaupo 26 kartus daugiau energijos. Tai jai padeda žemės elektrinės jėgos nešti didžiuli krovini. Bitė su nektaru ir žiedadulkių pakelia puse savo svorio (40–60 mg). Tuo tarpu žmogus savo svori 2 m aukštyste gali išlaikyti vos se-kundę – antrą. Augalų žiedadulkes taip pat turi elektrinius krūvius. Tokia pusiausvyra padeda žiedadulkiams išsilaikyti dulkinėse. Bitė, kaip minėjome, išskrenda su neigiamu elektriniu krūviu. Tad pirmosios žiedadulkes

J. STRAIGIS
LŽŪA docentas

Retas gyvūnas

Buvo rugpjūčio 11 diena, kai keturi mūsų ekspedicijos dalyviai, besidomintys Dringio ežeru, pasiekė vakarinio ežero pakraščio salą, vietinių gyventojų vadinta Salele. Norėjosi aptikti rastų augalų ir gyvūnų. Si karta pasisekė. Pietvakarinėje salos pusėje, prie įlomėlės, neskubėdama nuo mūsų traukési nendrinė rupūžė. Sios rūšies gyvūnai Ignalinos rajone pastebėti tik 1976 metais. Tai beuodegių būrio varliagyvis, išraštas į Tarybų Sąjungos ir Lietuvos raudonąsių knygas. Nendrinės rupūžės saugomos kaip reti, nykstantys gyvūnai. Idomu, kad ši rupūžė, nėmianti smėlio kopas, pušynus, apsigyveno nuo kranto vandeniu izoliuotoje vietoje, liepų, beržų, šermukšnių ir kitų lapuočių paukščių, o pušų čia tik keletas. Matyt, šioje saloje yra ir daugiau jos būrio atstovų, nes varliagyvių ten gausu.

T. SUDAVICIUS
Kraštotoyros ekspedicijos dalyvis

KILNIOJI VAIVA

Tai vienas iš rečiausiu Lietuvos drugių. Ne kiekviena vasara ji pamatysi, bet pamatęs nebegalėti užmiršti jo sparnų žvilgesio. Lietuviškas drugio vardas nusako jo išskirtinę išvaizdą — sparnai persilejantiomis spalvomis spindžių lyg vaivos juosta, o spindesys visiškai priklauso nuo spalvomis spindžių, krentančių į mikroskopinius sparną dengiančius žvynelius. Jis švyti nuo rudos iki ryškiai mėlynos ir violetinės spalvos. Stambios Baltos démės tamsiamės sparne suteikia drugui iškilmingumo. Kita sparnu puse puošni savaip ir todėl primena egzotiškus tropikų drugius. Patelės blankesnės.

Drugys priskirfas pleštekiui šeimal. Europoje tėra trys vaivų rūsys, o Lietuvoje dvi. Kilnijoji vaiva gyvena Primorės krašte, taigi drugys turi keletu tūkstančių kilometrų pertrauktą areálą, o tai savaičių idomu.

Saulėtomis karštomis dieno-

mis vaivos skraido paežerėse, kur atvira žemė, ant kelio prie balų ir geria vandenį. Miške jas pamatysi nutupusias ant žvėrių ekskrementų. Atsistojusi ant žemės ir užsiemusi vaivai netenka jokio budrumo, ją galima fotografuoti, net liesti pirštu, — jis nesibaudo. Drugai ieško blndžių ir karklų, nes ant jų deda kiaušinėlius. Viškreliai būna pa-vieniai ir atrasti nepaprastai sunku. Bet viškreliai tokie keisti, kad netyciai stabteli. Zaliai melsvi, nusėti gelvomis karputėmis, o šonuose — juostelės. Priekyje kyso po du ragelius. Jos lyg ausys, o juodos dėmelės galvos šonuose atrodo kaip akys. Taigi viškrelis turi veida... Iš toliau jie panašūs į šliaužiančias sraiges be kriauklių. Tik viškreliai dieną nevaikšto, o laukia nakties. Išstabu, kad viškrai žiemoją ir tik birželyje, kai pakankamai šilta, iš pavasarinių lėliukų išsirita suaugėliai ir deda

mūsų gamtą — pievas, ežerų krantus, miškų aikštęs. Jie tarytum skraidantys žiedai. Bet kuriuo drugiu galima žavėtis tik gyvu, skraidančiu. Ir mūsų šalyje, ir visoje Europoje pastebėtas kilnilių vaivų nykimas. Apie šį procesą liudija įvairių šalių drugių kolekcijos, sudarytos praeityje. Kilniosios vaivos dažniausiai nyksta dėl arbocidu — chemikalų, kuriais naikinami blndės, karklai ir kiti lapuočiai pakelėse, nors patys drugiai nekenkia jokiai žemės ūkio kultūrai.

B. ŠABLEVICIUS
Jaunesnysis mokslo linis bendaradarbis
NUOTRAUKOJE: kilnijoji valva.

Rinko ir spaudė Utenos spaustuvės Ignalinos filialas. Užsakymo Nr. 717, tiražas 50.